

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43
Nisan 2016 April 2016
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

URFA HALKEVİ VE FAALİYETLERİ (1934-1951)
URFA COMMUNITY HOME AND ACTIVITIES (1934-1951)

Mehmet PINAR*
Yunus ÖZDURĞUN*

Öz

Halkevlerinin açılmasında; Cumhuriyet ideolojisi ve 1930'lu yıllardaki siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal gelişmeler etkili olmuştur. 1929 Dünya Ekonomi Krizi ve 1930 Belediye Seçimlerinde yaşanan olaylar, Cumhuriyet ideolojisinin halk tarafından tam olarak anlaşılmadığını ortaya koymuştur. Böylece yeni bir yapılanma ihtiyacı kendini hissettirmiştir. Bu doğrultuda, 19 Şubat 1932'de kurulan halkevleri Halkçılık ilkesinin bir uzantısıdır. Halkevleri ayrıca modernleşme idealini halk kitlelerine aktarmak amacıyla kurulan kurumlardır.

Bu çalışmamızda; Cumhuriyet'in bir eğitim ve kültür kurumu olan, ülke çapında yaygınlaştırılan halkevlerinin Urfa'da kurulmasını ve yörede halkeviyle birlikte oluşan ve olgunlaşan şartları ele almayı amaçladık. Urfa Halkevi'nin Urfa'da dönüşümü sağlamaya çalıştığı üç temel unsur göreceğiz. Bunlardan ilki; Urfa'da halkın çoğunluğunun Arapça ve Kürtçe konuşmasından dolayı halkevi öncelikle halk arasında Türkçenin konuşulmasını yaygınlaştırmak için çalışmalar yürütmüştür. İkincisi ise; kadının sosyal hayata aktif bir şekilde katılımının sağlanmasıdır. Doğu'da var olan aşiret yapısı ve geleneksel aile tipi örgütlenme modeli ile kadın Cumhuriyet döneminde de sosyal hayattan soyutlanmıştı. Urfa Halkevi kadınların sosyal hayata etkin katılımını gerçekleştirmek için özellikle aile gecelerine yer vererek kadınlara da sosyal hayat içinde yer açmaya çalışmıştır. Son olarak Urfa Halkevi şehrin geleneksel bir unsuru olan Urfa Sıra Gecelerini etkin olarak kullanarak halkın halkevine katılımını ve dolayısıyla rejimin istediği dönüşümü halka aşılama çalıştığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Halkevleri, Urfa, Urfa Halkevi, Halkodaları, Cumhuriyet Halk Partisi.

Abstract

In the opening of Community Homes, Republican ideology and political, economic, cultural and social developments were effective in the 1930s. In 1929 World Economic Crisis and in the 1930 Municipal Election taking place events reveal that Republican ideology could not fully understood by the public. Thus, a new forming was felt the need for. Accordingly, founded on February 19, 1932 community homes are an extension of the principle of populism. Furthermore, community homes are institutions which established to transfer the idea of modernization to the masses.

In this study; we aim to consider founding community homes, which were one of the culture and education establishments of Republican and growing up all around the country, in Urfa and maintaining conditions with the community home at that region. We will see three basic elements of Urfa Community Home to make the transformation in Urfa. The first of these; in the Urfa due to the majority of people speak Arabic and Kurdish, community home had conducted studies among the people to promote the spoken Turkish. Secondly; Urfa Community Home actively involved in ensuring the participation of women into social life. Tribal structure that existed in Eastern and with the traditional family-type organizational model woman during in the period the time Republic had been isolated from social life. In order to perform the active participation of women into social life, Urfa Community Home especially giving priority to the family nights, had tried to open place in the social life to women. Finally, Urfa Community Home using effectively a traditional element of Urfa the Urfa Place Night in the community home has tried to the effective participation of the people to community home and accordingly it has transform to want of the regime vaccination to community.

Keywords: Community Homes, Urfa, Urfa Community Home, Public Rooms, Republican People's Party.

GİRİŞ

Cumhuriyet'in ilânı ile birlikte, Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) tek parti kimliğiyle toplumda yeni bir dönüşüm sürecini başlatmış, bu süreçte 1929 Dünya Ekonomi Krizi, 1930 Belediye Seçimlerinde yaşanan olaylar dönüşümün halk tarafından tam olarak anlaşılmadığını ortaya koymuştur. Böylece CHF ile toplum arasındaki bu kopukluğu giderecek yeni bir yapılanma ihtiyacı kendini hissettirmiştir. CHF, bu doğrultuda Selim Sırrı'yı İsveç'e, Vildan Aşır'ı Çekoslovakya'ya göndererek, halk eğitimi veren kurumlar hakkında araştırmalar yaptırmıştır. Yapılan araştırma ve gözlemler, Türkiye'de sosyal ve kültürel alanda geniş bir tartışma ortamının hazırlayıcısı olmuştur (Çeçen, 2000: 108- 109). Halkevleri, CHF Kâtibi Umumiliği'nin fırka örgütlerine gönderdiği 1932 tarihli genelgelerden anlaşılacağı üzere, Fırka Genel Yönetim Kurulu'nca hazırlanan ve Genel Başkanlıkça onaylanan bir talimatname ile kurulmuştur (Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibi

* Yrd. Doç. Dr. YYÜ Edebiyat Fakültesi, Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı

*Yüksek Lisan Öğrencisi, YYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı

Umumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatı, 1933: 8). 19 Şubat 1932'de yurt genelinde 14 Halkevi açılmıştı¹ (B.C.A. 490.01/956.702.1-66; Kunter,1948: 3).

Bu çalışmalar sonucunda kurulan halkevlerinin ana amacı, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin hedeflerini ve CHP'nin ilkelerini halk arasında yaymaktır. İsmet İnönü bir konuşmasında bu amacı şu şekilde açıklamıştır:

"Halkevlerinde millî ve içtimaî hayatın temelleri terbiye suretinde, tedris suretinde, konuşma suretinde mütemadiyen kurulmalıdır, bunu iltizam ediyoruz. Cumhuriyet Halk Partisinin, Halkevleri vasıtasıyla memleket içinde takip ettiği kültür politikası; bu vasıta ile ilmî ve fennî, güzel sanatları yaymak, bu memleketin siyaseti, iktisadiyatı hakkında en yeni, en doğru malûmatı ortaya dökmektir"(Halkevleri 1932- 1935 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, 1935: 2).

CHP, Halkevleri kanalıyla halkçılık ilkesine işlerlik kazandırarak homojen bir yurttaş kimliği oluşturmayı arzulamaktaydı (Çakan, 2004: 85). Sınıf çelişkilerinin oluşumunu engellemek iddiası ile toplumdaki sınıfların çıkarlarının birbirine bağlı olduğunun vurgulandığı bu anlayış, CHP Genel Sekreteri Recep Peker'in aşağıdaki sözlerinden de anlaşılacaktır:

"Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Halkevleriyle takip ettiği gaye; milleti şuurlu, birbirini anlayan, birbirini seven, ideale bağlı bir halk kütlesi halinde teşkilatlandırmaktır"(Halkevleri 1932- 1935 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, 1935: 6).

Halkevi teşkilatında görev alan Dr. Reşit Galip ise Halkevlerinin amacını ve şube kollarının önemini açılıştaki yaptığı konuşmada şöyle dile getirmiştir:

"Önümüzde kapısı şimdî açılmakta olan mesai sahası engindir. Davamız millet olarak medeniyet yolunda bir zamandan beri kaybettiğimiz mesafeyi en kısa zamanda kazanmak ve medeniyet safında layık olduğumuz mertebeye yani en ileriye varmaktır; Halkevleri'nin gayesi bu maksada bağlanacak enerjileri ve hizmet emellerini teşkilatlandırmaktır. Bu şubelerin yalnız isimlerini saymak, ihtisas, istidat ve temayülleri ne olursa olsun, bütün münevverlerin Halkevlerinde kendi emellerine uygun bir iş meydanı bulabileceklerini göstermeye yeter."(Halkevleri 1932- 1935 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, 1935: 7).

A. URFA HALKEVİNİN KURULUŞU VE TEŞKİLÂTLANMASI

10- 18 Mayıs 1931'de CHF üçüncü büyük kongresinden önce Halkevlerinin açılma kararı verilmişti (B.C.A. 490.01/724.478.1). Fakat Urfa Halkevi'nin açılışı diğer halkevlerine göre geç bir tarih olan 23 Şubat 1934'te gerçekleşmişti (Cumhuriyet, 24 Şubat 1934).

Urfa Halkevi'nin kurulmasından sonra Urfa'da 4 Halkevi ve 17 Halkodası daha açılmıştır ve bunların isimleri şöyledir: Birecik Halkevi, Siverek Halkevi, Suruç Halkevi, Viranşehir Halkevi, Halkodaları ise; Akziyaret, Kısas, Sırın, Halfeti, Ağrı, Cibin, Hobap, Tisha, Bozova (Yaylak), Bazık, Kanbavşar, Çarmelik, Yaslıca, Hilvan, Harran, Akçakale ve Ceylanpınar (Resülayn) Halkodalarıdır (CHP Halkevleri ve Halkodalarının Yurd İçine Dağılımları, 1945: 72).

Urfa Halkevinin ilk başkanı Musa Kazım (Yazgan)'dır (Akgün, 13 Mart 1947)². Urfa Halkevi, ilk açıldığı dönemde 7 şubede faaliyet göstermiş ve merkezden gönderilen paranın yetersiz gelmesinden dolayı maddi sıkıntılar yaşamıştır. Fakat buna rağmen Kazım Yazgan döneminde halkevinde görev yapanların özverili çalışmaları sayesinde maddi imkânsızlıklara karşın önemli çalışmalar yapılmıştır. Kuruluşundan sonra, 1 yıl içinde Urfa Halkevine kayıtlı üye sayısı erkek 843, kadın 36 olmak üzere toplam 879 kişiye çıkarılmıştır (Urfa Halkevi Bir Yıllık İş Sayımı, 1935: 1). Halkevinin ilk dönemlerinde yaşanan sıkıntılardan biri de su sıkıntısıdır (B.C.A. 490.01.100/844.399.2-33). Halkevinde bulunan kuyu ihtiyaçlar için yeterli gelmemiş, özellikle yaz aylarında kuyunun kurumasıyla halkevinin temizlik işleri aksamış, halkevi bahçesindeki çiçekler kurumuştur (B.C.A. 490.01.100/844.399.2-35).

Kazım Bey'in başkanlığından sonra Urfa Halkevi şubelerinde belirli bir durgunluk yaşanmıştır. Bu durum Urfa'nın yerel gazetelerinde yer bulmuş ve halkevi pasif kaldığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bunların birinde M. Ersöz, eleştirilerini şu sözlerle ifade ederek;

"Her memlekette halkevi ilerlemede ve prensiplerinin mevzuu içinde tatbiklerle güzelleşmekte iken Urfamızın halkevi ahalisinin yabancı gibi duruşlarıyla ilerlemeyerek geride kalması bizi incitiyor. Yalnız Urfa'da bir gece aile toplanması var, gündüz de beş on talebe bilaro oynuyor. Mekteplerin açılmasıyla bunların toplanması da nihayet bulmaktadır. Halkevi adeta ıssız bir mahalle halindedir. Urfamız halkevlerine ısınmaz ve yabancı gibi kalırsa bütün komşu memleketlerimizin prensiplerinin gösterdiği izler içerisinde ileri gitmiş olduklarını ve bizimde pek geride kalmış olduğumuzu acılamakla görürüz. Bu yanlışlığı gidermek için halkevimizi başka memleketlerde olduğu gibi

¹ Halkevleri, talimatname gereği 9 şube de örgütlenmişti. Bunlar; Dil Tarih Edebiyat Şubesi, Güzel Sanatlar Şubesi, Temsil Şubesi, Spor Şubesi, Sosyal Yardım Şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Kitapsaray ve Yayın Şubesi, Köyçülük Şubesi, Müze ve Sergi Şubesi'dir (Çakan, 2004: 86).

² Halkevi binası daha önce okul olarak kullanılmış ve halkevi açılınca buraya ek bina ve duvar yapılarak halkevinin hizmetine tahsis edilmiştir (B.C.A. 490.01/1004.875.1-124); II. Dünya Savaşından sonra ise mevcut binanın yeterli gelmemesi sebebiyle yeni halkevi binasının temelleri atılmıştır. (Yenilik, 15 Nisan 1949).

şenlendirelim.”(Ersöz, Yenilik: 15 Ekim 1935)halkın halkevine gösterdiği ilginin diğer vilayetlerdeki halkevlerine göre yetersiz olduğunu vurgulamıştır.

1936 yılına gelindiğinde Urfa Valisi Atıf Ulusoğlu, Urfa Halkevi'nin pasif durumuna el atarak halkevi faaliyetlerinin hızlanmasına katkıda bulunmuş ve bundan böyle UrfaHalkevinde ciddi bir faaliyet evresi başlamıştır. Dil, Tarih, Edebiyat, Temsil, Ar, Kütüphane ve Neşriyat şubeleri sık sık toplantılar tertip etmiş, yeni amaçlarını programlı bir şekilde başarmak için istişarelerde bulunmuşlardır (Yenilik, 3 Temmuz 1936).

B. URFA HALKEVİ ŞUBE FAALİYETLERİ

b.1. Dil Tarih Edebiyat Şubesi

Bu şubenin amacı, halkın bilgisini arttıracak konularda konferanslar vermek ve Cumhuriyet ilkelerinin kökleşmesine, yayılmasına yardımcı olmaktır (CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940: 5). Şube, bu görevlerini gerçekleştirmek için ilk dönemlerinde dil derlemelerine önem vererek bulduğu Öz Türkçe sözleri yayınlamış ve Türk Dili Tetkik Cemiyeti'ne göndermiştir. Folklor ile ilgilenmiş, birçok mani, koşma ve Urfa türkülerini toplayarak bunları bastırıp yayınlamıştır. Dil Kurultayı'na Rıza Bey Murahhas olarak gönderilmiş, Türkçe dışında diğer diller ile mücadele etmenin değeri hakkında Urfa'da çıkan gazetelerde yazılar yazılmış ve halkevinde kutlamalar tertip edilmiştir (B.C.A. 490.01.100/973.768.5-18). Yenilik'teki yazılardan birinde;

“Dil inkılâbı, sayısız belli kimselerin ve birkaç kafanın saydığı gibi hiç ve faidesiz bir külfet değil, gayesi çok geniş ve faideleri hesabsız bir nimet, hayatımızı, istiklâlimizi ve bütün varlığımızı, benliğimizi koruyacak uçsuz bucaksız bitmez tükenmez bir hazinedir.”(Yenilik, 3 İkinci Kanun, 1935) denilerek dil devriminin önemi üzerinde durulmuştur.

Şube kolu üyelerinden Sıtkı Urgu, Mart 1935'te harf inkılâbı hakkında konferans vermiş ve harf inkılâbını bir kültür savaşına benzetmiştir (Yenilik, 7 Mart 1935). 26 Eylül 1935'te ise Türkçe Öğretmeni Ratib Akdeniz, Dil Bayramı günü halkevinde bir konferans vererek Türkçe'nin öneminden bahsetmiştir (Yenilik, 15 Ekim 1935).

Ocak 1936'da Avukat Nureddin Nabi Akçar tarafından *“Türklük ve Kadın”* adlı konferans verilmiş, Akçar, öncelikle Türk ve İslâm tarihinde kadının önemine vurgu yapmış ve daha sonra o dönemde halkevlerinin genel sıkıntısı olan kadın üye azlığına yönelik açıklamalar da bulanarak, kadınların da halkevlerine katılmasının önemine değinmiştir (Urfa, 24 Ocak 1936).

Halkevlerinin beşinci yıldönümü dolayısıyla Urfa Halkevinde bir kutlama düzenlenmiş, halka CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya'nın nutku dinletilmiştir. Ayrıca halkevlerinin amaçları anlatılarak bu evlerin müstakil bir vatanı korumak ve milletin istiklâlini ebedileştirmek için kurulmuş bir vasıta, bu itibarla hâlihazırda milletin kitle halinde irfanını, bilgisini arttıracak yegâne bir yuva olduğu vurgulanmıştır (Urfa, 27 Şubat 1937).

Mahmut Esat Bozkurt, 2 Eylül 1937'de Urfa'yı ziyaret ederek halkevi bahçesinde *“Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılap”* adlı konferans vermiştir. Akşam saat 20:00'de başlayan ve 1 saat 20 dakika süren konferansa halk büyük bir ilgi gösterdiği için halkevinin bahçesi tamamıyla dolmuştur. Konferansa Korgeneral G. Deniz, Urfa Valisi Kazım Demirer, Tümgeneral F. Akat'ta katılmışlardır (Yenilik, 3 Eylül 1937). Bozkurt, konuşmasında;

*“Büyük Millet Meclisi açıldığı zaman elde bir Teşkilât- ı Esasiye Kanunu yoktu. Elde mevcut olan kanunlar Osmanlı padişahlarının hukuk ve saltanatını takviye eden kanunlardı. Büyük Millet Meclisinin isteklerini memlekette yapılacak işlerle teşhiz edilecek işlerle amel olacak bir vaziyete sokmak gerekti. Birinci Teşkilât- ı Esasiye meydana getirilmedikçe hiçbir iş görmek mümkün değildi. Birinci iş olarak Teşkilât- ı Esasiye meydana getirmek, bütün kuvveti ve kudreti memlekete ve Türk Milletine vermektir...”*sözlerini sarf etmiştir (Yenilik, 3 Eylül 1937).

Eylül 1942'de Urfa Halkevi bahçesinde bir kutlama tertip edilmiş, ortaokul öğretmenlerinden Haydar Bey konuşma yaparak Dil Kurumunun ve Kurultayının çalışmalarını ve meydana getirdikleri eserleri anlatmış, Türkçenin o zamanki durumu hakkında bilgiler vermiştir (Urfa, 28 Eylül 1942). Urfa halkının çoğunluğunun Arapça ve Kürtçe konuştuğunu hesaba katarsak şube Türkçe konuşulması için aktif olarak çalışmalar yaparak³bu konuda belli bir başarı elde etmiştir. Görüldüğü gibi verilen konferanslar bölgenin geleneksel dokusuna uygun olarak dil ve Türklük üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu husus Halk Dershaneleri ve Kursları şubesi anlatılırken değöze çarpacaktır.

Halkevi, dil çalışmalarının yanında tarih çalışmalarına da önem vermiş ve Tarih Şubesi tarihi araştırmalar yaparak, Süryanilere ait Helen adında bir kadın ve iki çocuğunu gösteren iki bin yıllık bir heykeli surlardan çıkarmıştır. Ayrıca Urfa Orduevi temelinde değerli bir mozaik bulunmuştur (Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hülâsası, 1935: 119). Bunun yanında Urfa'nın 3 kilometre dışında Hicri 599

³Bu konuda özellikle okulların devreye girmesi gerektiğini 1936 yılında Urfa'yı teftiş eden ve ayrıntılı bir rapor hazırlayan Kütahya Milletvekili Mehmet Somer şu sözlerle ifade etmiştir; *“Türk, Arap ve Kürt olmak üzere üç unsurdan mürekkep bulunan vilayet ahalisinden Arap kısmının kendi lisanlarıyla konuşmakta bulunmaları yerinde zikredildiği gibi mektep ihtiyacının millî siyaset noktasından da önemli bir kıymet aldığı arza değer bir hakikattir”*(B.C.A. 490.01.100/1013.909.2-61) Mehmet Somer'in raporu hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz; Gülin Öztürk(2015).*“Kütahya Milletvekili Mehmet Somer'in 1936 Yılında Urfa Vilayeti'ne Dair Hazırladığı Rapor”*, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, IV/ 10.

yılına ait kayadan oyma olarak yapılmış Şeyh Mesud'a ait olan bir türbede tetkiklerde bulunulmuştur (Urfa Halkevi Bir Yıllık İş Sayımı, 1935: 4). Ayrıca Romalılara ait olması muhtemel Ulu Cami'deki saat kulesi ile Siverek'teki Koç Ali Baba türbesi ve Viranşehir civarında bulunan Süryanilerden kalma mevcut tarihi eserler hakkında da tetkiklerde bulunulmuştur (Urfa Halkevi Bir Yıllık İş Sayımı, 1935: 4-5).

b.2. Güzel Sanatlar Şubesi

Şube'nin amacı sanatsal etkinliklerde amatör veya profesyonel seviyede çalışanları bir arada toplamak ve yetenekli kişileri koruyarak bunların yetişmesini sağlamaktır. Halkın müzik zevkini geliştirmek için müsamereler ve müzik akşamları düzenlemekle görevlendirilmiştir. Müzik çalışmalarında koro, bando, orkestra, radyo ve gramofon vasıtasıyla halkın batı müziğine alışması amaçlanmıştır. Güzel Sanatlar Şubesi, ayrıca halkın güzel sanatlara ilgisini arttırmak için müzik, resim, heykel, mimari gibi alanlarda çalışmıştır. (Algan, 2011: 24).

Urfa Halkevinin bu şubesi kuruluşundan sonra bir yıl içinde modern musikiyi bilen gençler toplamış ve Batı musikisinin çerçevesinde çalışmalar yaparak haftanın üç gecesi konserli konferanslar ve Cuma geceleri de aile toplantıları tertip etmiştir. Urfa Halkevinde bir yıl içinde 22 temsil ve müsamere ile 24 aile gecesi, 47 konferans ve 8 baloda modern musiki konserleri verilmiş (Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hülâsası, 1935: 119), bando ve caz takımları yenilenmiştir (B.C.A. 490.01.100/973.768.5-15; Eser, 2016: 635). Ağustos 1947'de şube'nin yıpranan bando takımı tamir ettirilmiş (B.C.A. 490.01.100/1042.1007.2-38), Ekim 1950'de ise şubeye 672 lira yardım yapılmıştır (B.C.A. 490.01.100/1042.1007.2-19).

Şube, sadece Urfa içindeki faaliyetleriyle kalmamış, Hilvan, Siverek ve Viranşehir'e de geziler düzenleyerek oralarda da konser ve temsiller vermiştir. Siverek'te şubeyi orkestra ve bando takımı karşılamış, birinci gün temsil ve müsamere, ikinci gün de konferans ve aile toplantısı olmak üzere iki gün ve iki gece Siverek'te geçirilmiştir. Şube, 15 Ekim 1934 tarihinde bir resim sergisi açarak muhtelif çalışmalarını halkın görmesi için sergilemiştir (Urfa Halkevi Bir Yıllık İş Sayımı, 1935: 11-12).

Urfa'nın meşhur sıra geceleri de hesaba katılırsa halkeviyle birlikte bu geceler sıklıkla düzenlenmiştir. Sıra gecelerinin tertip edildiği günler halkevinin büyük salonu dolup taşmış ve bu durum özellikle yaz aylarında sıkıntıya yol açtığından bu geceler halkevinin bahçesinde düzenlenmiştir. Yine bu gecelerden birinde halkevi başkanı 23 Nisan haftası dolayısıyla güzel sözler söylemiş ve saz heyeti Urfa'nın yerli parçalarını çalmıştır (YeniIşık, 30 Nisan 1937). Türkiye'deki diğer halkevlerinde olduğu gibi Urfa Halkevi de kendi geleneksel kültürel kimliğinin bir parçası olan sıra gecelerini tanıtmak için çalışmalar yapmış ve aynı zamanda halkı halkevine çekmeye çalışmıştır.

Urfa Sıra Geceleri, Ülkü Dergisi'nin Ocak 1943 yılı 54. sayısında geniş yer bulmuştur. Hamdi Olcay ve ekibi Urfa Halkevinin ziyaret edip Urfa Sıra Gecesine katılmıştır. Hamdi Olcay, o geceyi şöyle ifade etmektedir:

"Merdivenlere kadar insan dolu, davetiye ile gelenlerden 'yer bulamadık' deyip dönenler olduğu gibi, davetiyesi olmayıp ta para ile girmek isteyenler de var. İçeriye yarım saat evvel girmiş, benim gibi ayakta yer bulabilmişseniz bu kalabalığa bakıp çoşarsınız. Fakat ayakta kalanlar üzülüyor sanmayın, herkes sabırsızlıkla perdenin açılmasını bekliyor."(Ülkü, 1954: 8). Geceye sazla başlanmış, Urfa'nın yöresel oyunları oynanmış, murra ve çiğ köfte yapılmıştır. Bazı oyunlar şunlardır:

b.2.1. Çan Çekiş Oyunu: Sekiz zarla oynanan bir zar oyunu. Yalnız bu oyunda para kazananlar parayı ceplerine doldurup gitmiyor, kazançlar bir arkadaşta biriktirilip, yazın mağara eğlencesinde harcanmıştır. Mağara seçilmesinin sebebi ise yazın Urfa'daki aşırı sıcaklardı (Ülkü, 1954: 8).

b.2.2. Dörtlü Oyunu: Urfa'nın dört kişilik erkek oyunudur. Oyuna başlarken ikişer ikişer karşılıklı bir halka kurulur. Kollar baş hizasında kalkık durmakla beraber, eller birbirine çatışmayacak kadar mesafelidir. Ayaklar önce yan yanadır. Küçük adımlar için ileri geri açılır ve yine bitişirler. Sağ ellerde al ve sol ellerde ak mendiller bulunur, duruşlar erkekçedir. Önce kollar, sonra beden ve son olarak ayaklar harekete geçer. Davul zurna çabuklaştıkça hız da kıvraklaşır. İdareci durumundaki oyuncu al mendiliyle havayı burgulamaya koyulunca mendiller döner, döner, atlamalar olur, mendiller omuzlara, sonra gözlere sürülür. Sonra *"Düzey Oyun"* a geçilir. Sımsıkı kenetlenilir. Kollar, parmaklar perçinlidir. Yavaş yavaş hareket bütün vücudu sarar. Başlar dik, bakışlar keskindir. Az sonra ayaklar harekete geçer, adımlar açılır. Tek ayak derken çift ayak'a geçilir. Sol ayak adımları olur. Sağ ayakların tekme atılırcasına fırlamaları olur. *"Urfa bir yana düşer"* havasına davul zurna geçince oyun büsbütün kıvraklaşır. Seyirciler bile tempo tutar. Usta vücutlar artık yaylanmış (Ülkü, 1954: 8).

11 Nisan Urfa'nın kurtuluşu münasebetiyle 1937'de biçki- dikiş yurdunda kalan kız öğrencilerin 6 aylık çalışması sonucunda bir sergi düzenlemiş ve halktan büyük ilgi görmüştür (Akgün, 11 Nisan 1937). Bundan başka 19 Mayıs 1944'te *"Eski Türk El İşlemeleri"* sergisi halkevi salonunda açılmıştır. Urfa Valisi sergi hakkında; *"Halkevimizin muvaffakiyetli eserlerinden birisi daha"* diyerek kurdeleyi kesmesiyle serginin açılışı yapılmıştır. Urfa kadınları tarafından işleme suretiyle yapılmış olan peşkir ve kilimler halk tarafından

takdir toplamıştır. Sergi, birkaç gün devam etmiş; birinci, ikinci ve üçüncü seçilip hediyeleri takdim edildikten sonra sona ermiştir (Yenilik, 22 Mayıs 1944).

b.3. Temsil Şubesi

Halkevlerinin eğlenip görmeye, telkin edip öğrenmeye hazır kalabalıkları en kolay kendine çeken çalışmaların başında temsil gelmektedir (CHP 1939'da Halkevleri, 1939: 14). İnkılâpların yerleşmesi için, görseelliğin daha etkili olduğu düşünülerek bu şubeye büyük önem verilmiş, Urfa Halkevinde 1934 yılı içerisinde 14 piyes verilmiştir (Urfa Halkevi Bir Yıllık İş Sayımı, 1935: 16). Bunlardan bazıları; Akın, Kozanoğlu, Zoraki Takip, Bir Gece Faciası, Urfa Kurtuluşu ve Dişçi piyesleridir. Özellikle Urfa Kurtuluşu, Akın ve Kozanoğlu halkın gösterdiği ilgiden dolayı dörder kez gösterilmiştir. Gösterilen bu piyesleri ise çoğunlukla öğretmenler oynamıştır (B.C.A. 490.01.100/973.768.5-15). Halkevlerinin yıl dönümü dolayısıyla 23 Şubat 1936'da şube, kutlama işini canlı bir surette yapmak için çalışmış ve bunun sonucunda da Atıla'nın Dügünü adlı piyes sahnelenerek halk tarafından takdir edilmiştir (Yenilik, 24 İkinci Kanun 1936). 23 Nisan 1936 günü çocuk bayramı dolayısıyla halkevinde balo düzenlenmiş ve memleketin birçok ailesi çocuklarıyla birlikte bu baloya katılmıştır. Baloda, öncelikle onuncu yıl marşı söylenmiş, danslar ve milli oyunların yanı sıra mektep oyunları oynanmıştır (Yenilik, 24 Nisan 1936).

1944'te İzzet Bey tarafından Karagöz temsili yapılmış, halk tarafından beğeniyle takip edilmiştir (Akgün, 31 Birinci Kanun 1944). Bunlardan başka Temmuz 1947'de şube, bir aylık hazırlıktan sonra Alp Arslan piyesini sahnelemiştir. Piyes o kadar çok beğenilmiştir ki beş defa gösterilmiştir. Her defasında yerli sazlar ve türkülerle şenlendirilen gösteriler, kalabalık halk kitleleri tarafından büyük ilgi ve takdirle takip edilmiştir (Urfa, 15 Temmuz 1947)⁴. Ayrıca şube temsil ve saz kolundan 25 kişilik bir ekip Suruç'a giderek Alp Arslan piyesini burada da sahnelemiştir (Urfa, 15 Temmuz 1947). Alp Arslan piyesi Suruç'tan başka İhsan Özdemir'in başkanlığındaki heyetle Birecik'te de gösterilmiştir (Yenilik, 18 Eylül 1947).

Tüm bunların yanında Urfa Halkevinin bu şubesinde yaşanan en büyük sıkıntı sahnelenen piyeslerde bayan oyuncu bulamamaktır. Bunun için Aralık 1935'te CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen raporda Urfa'ya gönderilecek bayan öğretmenlerin Çapa ve İzmir öğretmen okullarından olması istenmiştir (B.C.A. 490.01.100/973.768.5-15). Ayrıca Urfa Milletvekilleri de yaşanan bu sıkıntıyı raporlarında şöyle ifade etmişlerdir:

"Repertuvar dahil bulunan eserlerin çok heyecanlı olması ve muhitin hususiyet ve bünyesi icabı temsilde çalışacak bayan arkadaş bulmakta güçlük çekilmesi dolayısıyla fazla temsil verilememekte ve bu yüzden ayrıca müşkilâta uğranmaktadır. Bunun için Urfa gibi yerlerde verilecek temsillerinde az şahıslı ve az bayanlı olması muhitte ilgi uyandıracak neviden seçilmesi lazımdır" (B.C.A. 490.01.100/1004.875.1-3). Urfa Halkevinin bu örneğinden şu sonuç çıkmaktadır ki; Doğu'da kurulan Halkevlerinin genel amacı var olan aşiret yapısından ötürü ikincil duruma düşmüş olan kadını ön planda tutacak çalışmalar yapmış olmasına rağmen bu zihniyetin kırılmasında birçok sorun yaşanmıştır.

Akgün gazetesinden Nebil Şarman ise bu konuda halkevini eleştirmiştir. Şarman, gazetede ki köşesinde;

"Halkın ve bilhassa taassubun ne demek olduğunu bilmeyen zümrenin hakkıyla ve tamama tenvir edilememesidir ve Halkevi umumi konferanslarda bu mevzu, lâıyk olduğu derecede temas edilmemiş olmasıdır" (Şarman, 1937:1) diyerek halkevindeki kültür çalışmalarının çok yetersiz olduğunu vurgulamıştır.

b.4. Spor Şubesi

Spor ve bütün beden hareketleri gençlik terbiyesinin ve milli terbiyenin, milli karakteri kökleştirmede (Çavdar, 1983: 832) önemli bir vasıta dır. Şubenin başlıca amacı; tüm spor dalları hakkında halkı bilgilendirmek, sporu kitlesel bir etkinlik haline getirerek ilgi ve sevgi oluşturmaktır (CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1934: 17).

Urfa Halkevi şubelerinin içinde en dar bütçeli ve en çok para yardımına ihtiyacı olan şubedir (B.C.A. 490.01.100/973.768.5-16). Urfa'da faaliyet gösteren Halkspor Kulübü, bu şubenin çatısı altına girmiş ve şube kuruluşundan sonra bir yıl içinde *spor konulu* üç konferans vermiştir (Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hülâsası, 1935: 120). Halkspor; Ayak Topu (futbol), Yüzme, At Biniciliği ve Atletizm olmak üzere dört dalda faaliyet göstermiştir. Futbol takımı Gaziantep, Mardin, Diyarbakır'a geziler düzenlemiş, buralarda maçlar yapmıştır. Yüzücülük için Cumhuriyet Parkındaki göl kullanılmıştır. Atletizm'de elde olan imkânlar dâhilinde faaliyet gösterilmiş, maddi sorunlar nedeniyle boks ve güreş müsabakaları tertip edilebilmiştir (Urfa Halkevi Bir Yıllık İş Sayımı, 1935: 17- 19).

Spor şubesi içinde en aktif olan dal biniciliktir. Bunun için İsmet Bey tarafından 1935'te Halkevinde *"Binicilik ve At"* adlı konferans verilmiş, Urfa halkının biniciliğe, at yetiştirmeye olan alakası dolayısıyla konferans salonu tamamen dolmuştur (Yenilik, 24 İkinci Kanun 1935). Mart 1943'te Urfa Halkevi'ne eskiden beri getirilen fakat kurulmayan bilardo takımı ambardan çıkartılarak tamir edilmiş ve halkevi salonuna

⁴Alparslan rolünü Osman Alpan, Nizamülmülk rolünü de Ahmet Akçimen oynamıştır (Urfa, 15 Temmuz 1947).

kurulmuştur. İnsanda dikkat hissinin kuvvetlenmesine yardım eden bu oyunla arzu edenlerin eğlenmesine fırsat tanınmıştır (Yenilik, 12 Mart 1943).

b.5. Sosyal Yardım Şubesi

Şubenin amacı; halkevlerinin bulunduğu yerlerde yardıma muhtaç kimsesiz kadınlar, çocuklar, maluller, yaşlılar ve hastalara karşı toplumda şefkat ve yardım duygusunu uyandırmak için etkinliklerde bulunmaktır (B.C.A. 490.01/1005.878.1-21).

Urfa Halkevinin bu şubesinde doktor ve eczacı bulunmuş, halkın ilgisini genişletmek için konferanslar verilmiş ve halka yardımlar yapılmıştır (B.C.A. 490.01.100/973.768.5-16). 1934 Aralık ayı içerisinde sağlık ile ilgili birçok konferans verilmiştir. Bunların birinde Halil Şevki Bey tarafından "Kadın Hastalıkları" (Yenilik, 5 Birinci Kanun 1934), başka birinde ise Muzaffer Bey tarafından "Tifo ve Sular" adlı konferans verilmiştir (Yenilik, 13 Birinci Kanun 1934).

1936'da Viranşehir'de yaptırılan Viranşehir Bölge Okulu'na bu şubenin de katkısı olmuştur. Yapılacak olan yeni okul binası; iki katlı ve on dershaneli olacaktır. Bunların beşinin derslane, beşinin yatakhane ve beşinin de yemekhane olarak kullanılması amaçlanmıştır (Ülkü, 1936: 128).

18 Nisan 1938'de Kırşehir'de meydana gelen depremden dolayı Urfa Valisi Kazım Demirel'in başkanlığında halkevinde toplantı yapılarak Kırşehir için yardım toplanmış ve halk bu yardım kampanyasına büyük ilgi göstermiştir (Akgün, 25 Nisan 1938). Siverek'te ise bir tek doktor 1939'un ilk altı ayında günde yüzlerce kişiyi muayene ederek bir fedakârlık örneği göstermiştir (Ülkü, 1939: 365). 30 Mart 1943'ten itibaren ise de Sosyal Yardım Şubesi ve Çocuk Esirgeme Kurumu ortaklaşa girdikleri teşebbüsün sonucunda ilk ve ortaokul'daki yoksul çocuklara yemek vermeye başlamışlardır (Yenilik, 30 Mart 1943).

b.6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesinin öncelikli amacı; halkın genel kültür düzeyini yükseltici, sürekli yaygın eğitim ve öğretim organizasyonları düzenlemektir (CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1934: 40). Bu şube, Urfa'da ilk yedi şubeden sonra sekizinci şube olarak açılmıştır. Şubenin 1934'te açılmasından sonra bir yıl içinde 184 kişiye okuma yazma öğretilmiştir. Okuma yazma öğrenenlerin çoğu okul çağında esnaf çıraklarıdır (B.C.A. 490.01.100/973.768.5-16). Dönemin Halkevi Başkanı Selahattin Atabay, bir anısını şöyle anlatmıştır:

"23. 12. 1935 gecesi saat sekizde hastadan gelirken bir köşede yanan elektrik lambası altında ellerinde iki alfabe kitapları açık bir halde dört çocuğa rast geldim. Kelimelerin bağlanmasını okuyorlar, biri diğerine rehber oluyor. Aralarına katıldım ve sordum. Niçin sokakta köşe başında çalışıyorsunuz? Aldığım cevapta her birinin yuvası memleketin bir köşesinde bulunduğunu, gündüzün işlerinden birleşmelerine vakit bulamadıklarını ve o gece aldıkları dersi hazırlamakta olduklarını söylediler. Bu canlı tablonun ileride neye varacağını bizi güden başlara bırakırım" (B.C.A. 490.01.100/973.768.5-16).

Urfa Halkevinde sadece Türkçe okuma yazma kursları verilmemiştir. 15 Ocak 1944'ten itibaren gündüzleri kadınlara, geceleri de erkeklere olmak üzere İngilizce dersleri de verilmeye başlanmıştır. Bu derslere ortaokul derecesinde tahsil görmüş vatandaşlar, isimlerini halkevi idare memuru Osman Özsoy'a yazdırarak katılabilmiş ve dersler Ratib Akdeniz tarafından verilmiştir (Akgün, 18 Ocak 1944). Nisan 1947'den itibaren Fransızca kursu başlamış, kurs Urfa Lisesi'nin Fransızca öğretmenleri ve halkevinin Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi Yönetim Kurulu üyelerinden Sabit Eymirli ve Mehmet Yazgan tarafından verilmiştir. İngilizce derslerine Ratib Akdeniz tarafından devam edilmiş, ayrıca Nuri Cindoğlu tarafından Pazartesi, Çarşamba ve Cuma olmak üzere haftanın üç günü matematik dersleri de verilmeye başlanmıştır (Urfa, 10 Nisan 1947).

Urfa Halkevinde 1945 yılı öncesi açılan Türkçe okuma yazma kurslarına ilişkin fazla bilgi edinilememekle birlikte, 1945'te açılması hedeflenen 80 Türkçe okuma yazma kursunun açılacağı yerler arasında Urfa, Siverek ve Viranşehir'in de yer aldığı bilinmektedir (CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, 1946: 19). 1946 yılında özellikle halk dershaneleri ve kursları konusunda başarılı bulunan halkevleri arasında Urfa Halkevi de vardır (Eser, 2015: 1180) ve bunlar aşağıda açıklanacağı üzere 1946 yılının sonundan itibaren merkez ve ilçe halkevleri ile ilçe halkodalarında çoğaltılmıştır⁵.

1946'nın sonlarından itibaren olmak üzere okuma yazmayı halk arasında yaymak için Türkçe Okuma ve Yazma kursları çoğaltılmıştır. CHP Genel Sekreterliği tarafından CHP Urfa İl İdare Kurulu Başkanlığı'na gönderilen 10.12.1946 tarihli yazıda, okul çağını geçirmiş çocuklara ve gençlere mahsus ve 01.01.1947'de işe başlamak üzere Urfa'da 2 yerde Türkçe okuma yazma kursunun açılacağı bildirilmiştir. Yazıda kursun, halkevi ya da halkodasında uygun bir oda veya salonda açılıp idare olunması ve kursu vermek üzere Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tecrübeli ve başarılı birer öğretmenin seçilmesi gereği belirtilmiştir. Birinci kurs için beş aylık bir sürenin ardından bir aylık bir ara planmış; aranım sona ermesiyle tekrar beş ay sürecek olan ikinci devrenin başlamasına karar verilmiştir. İkinci devrenin sonunda kursa gelenlerin sınava tabi

⁵ Özellikle 1950'de Suroç, Birecik, Viranşehir ve Ceylanpınar'da Türkçe okuma yazma kursları sayısı çoğaltılmıştır (B.C.A. 490.01.100/1059.1068.1).

tutulmaları ve sınavdan sonra tekrar bir ay ara vermeleri uygun görülmüştür. Öğretim usulü olarak ise Halkevi başkanlarına gönderilen Türkçe Okuma ve Yazma Kılavuzu'nda yazılı olan kural ve tavsiyelere uyulması istenilmiştir. Öğretmenlerin maaşları ise tatil ayları da dâhil olmak üzere ayda 25 lira olarak belirlenmiştir (B.C.A. 490.01.100/1059.1068.1-184). Bunun yanı sıra kursların gerekli yerlerde ısıtma ve aydınlatma giderleri ile ders malzemesi, yoksul talebe vereilecek kitap, defter ve kalem paraları karşılığı olarak her beş aylık kurs için Parti tarafından 50 lira ödenek vereileceği de belirtilenler arasındadır. Merkez, ayrıca açılan kurslara ilk beş aylık kurs masrafları ve ilk dört aylık öğretmen masrafları için 1800 lira yardım göndermiştir (B.C.A. 490.01.100/1059.1068.1-185). Bu kursların açıldığı şubeler; Urfa, Birecik, Siverek, Suruç, Viranşehir Halkevleri ile Bozova (Yaylak), Akçakoca, Hilvan, Gülmen (Akziyaret), Halfeti, Kanbavşar, Resülayn (Ceylanpınar) Halkodalarıdır (B.C.A. 490.01.100/1059.1068.1-186).

Urfa Halkevi bünyesinde Eylül 1946'da açılacak olan kursun, öğretmen eksiği ve derslerin vereileceği odanın elverişsiz olmasından dolayı halkevi yönetimi tarafından 15 Ekim'de açılması istenmiştir. Bunun yanı sıra yıl içerisinde bir sonuç alınamaması ve verimsiz olmaları nedenleriyle Akçakale'deki kursun Kısas Köyü Halkodasında, Bozova'nın Kanlıavşar Halkodasındaki kursun Sırrın Köyü Halkodasında, aynı şekilde Ceylanpınar kursunun da Urfa Merkez Cezaevi'nde açılması CHP Urfa İl İdare Kurulu Başkanlığı tarafından talep edilmiştir. Fakat CHP Genel Sekreterliği bu yazıya cevaben kursların talep edilen yerlerde açılabilirliğini, bununla birlikte açılış tarihi olarak 15 Ekim'in geç bir tarih olduğu, kursların Ekim ayının ilk haftasında açılması gerektiğini bildirmiştir. Esasen cezaevinde kurs açılması, cezaevlerinde oldukları müddetçe okumadan mahrum kalan vatandaşlara kurs yoluyla okuma yazmanın öğretilmesi ve devrimin ilkelerinin toplumun en kapalı kurumlarına kadar götürülmesi önemli bir gelişmedir (Eser, 2015: 1181).

1950 yılına gelindiğinde Türkçe Okuma ve Yazma Kursları için merkez tarafından 800 lira ödenek gönderilmiş, bu ödenek Urfa ve Viranşehir Halkevleri ile Birecik ilçesinin Tisha ve Urfa'ya bağlı köy olan Kısas Halkodaları arasında 200'er lira olarak paylaştırılmıştır (B.C.A. 490.01.100/1059.1068.1-3).

1948 yılında ise Urfa basınındaki haberlerden, halkevindeki yarışmaların arttığı görülmektedir. Bunlardan birinde şiir yarışması düzenlenmiş ve dereye girenlere ödül verilmiştir (Urfa Postası, 28 Nisan 1948). Başka birinde ise ortaokul öğrencilerinin çalışmalarını resim sergisi açılmış ve yine dereceye girenlere ödül verilmiştir (Urfa Postası, 6 Mayıs 1949).

b.7. Kitapsaray ve Yayın Şubesi

CHP, toplumun kalkınması için bu şubeye ayrı bir önem vermiştir. İsmet İnönü; *"Halkevleri memleketin ekonomik ve kültürel yaşayışında, her bakımdan tarla ekmekten büyük bir fabrikayı işletmeye kadar bütün işlerde iyi hazırlanmış, özel bir bilgiye muhtaç olduğuna inanmayı yaymalıdır. Okuma hevesini çoğaltma Halkevlerinin başlıca görevlerindedir"* diyerek bu şubenin önemine vurgu yapmıştır (CHP 1939'da Halkevleri: 12).

Urfa Halkevi açıldıktan sonra bu şubenin faaliyetleri için bir okuma odası vatandaşların hizmetine sunulmuştur. 2180 cilt kitabı olan kütüphanesinde bir yıl içinde 48200 kişi kitap okumuş ve 22 konferans verilmiştir (Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hülâsası, 1935: 120). Okuma salonu her gün sabahdan akşam 22'ye kadar açık olup, okuyucuların çoğunu gençler oluşturduğu gibi muallim, memur, zabitan ve diğer meslek sahiplerinden de okuyucular vardı (Urfa Halkevi Bir Yıllık İş Sayımı, 1935: 21). 1935'te 2500 kitaplık bir kitapsaray (kütüphane) daha kurulmuş, hautparleur (hoperlör)'lü bir radyo ile halk faydalanmaya çalışmıştır (Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hülâsası, 1936: 116). 1935'te kitaplardan faydalanan kişi sayısı 18016'dır (B.C.A. 490.01.100/973.768.5-20). 1937'de ise şubeye merkezden 100 adet kitap gönderilmiştir (B.C.A. 490.01.100/22.111.3-6).

Halkı bilgilendirmenin hiç şüphesiz en iyi yollarından biri de radyolardır. 19 Haziran 1940'ta Urfa Valisi Kazım Demirer, CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği dilekçede Urfa Halkevinin elinde bulunan radyoların şehir elektriği ile çalışmakta olduğunu ve gündüz şehre elektrik verilmediğini ve motorin eksikliğinden dolayı da Urfa halkının radyodan yeterince yararlanamadığını belirtmiş, merkezden akümülatörlü radyo istemiştir (B.C.A. 490.01/1234.111.1-45). Radyo, Türkçenin öğrenilmesi ve konuşulması için etkili bir araç olduğundan dolayı diğer Doğu ve Güneydoğu'daki halkevlerinde olduğu gibi burada da etkin bir şekilde kullanılmaya çalışılmıştır.

b.8. Köycülük Şubesi

Köycülük şubesinin görevi; köylerin sağlık, uygarlık ve estetik yönünden gelişme ve ilerlemesine, köylü ile şehirliler arasındaki sevgi ve dayanışma duygularının kuvvetlenmesi için çalışmaktır. Bu şube, köylülerin mümkün olduğunca halkevi tarafından düzenlenen etkinliklere katılmasını, halkevinin de uygun mevsimde köy bayramları düzenlemesini sağlayarak köylüyle şehirlileri kaynaştırmakla görevlendirilmiştir (Uluskan, 2010: 100- 101).

Urfa Halkevi kurulduktan sonra bir yıl içinde Köycülük Şubesinin çatısı altında yurdun diğer yerlerinden çeşitli sebze ve meyve tohumları köylüye dağıtılmış, muhtarlara Atatürk'ün söylevi verilerek bunlar köylüye okunmuş, valiliğin açtığı hayvan sergisinde varlık gösterilmiştir (B.C.A. 490.01.100/973.768.5-16; B.C.A. 490.01.100/973.768.5-17). Nisan 1944'te Köycülük Şubesinin düzenlediği ve diğer şubelerin de

katıldığı bir gezi düzenlenmiş, 50 kişilik bir heyet Sultantepe Köyü'ne gitmiştir. Heyet, köyde incelemeler yapmış ve Sosyal Yardım Şubesi üyesi Doktor Hasan Basri tarafından muayene edilen 20'den fazla hastaya ilaç dağıtılmıştır. Ayrıca heyetin beraberindeki halkevi yerli saz ekibi parçalar çalmış, köylüye büyük eğlence ve zevk içinde bir bayram günü yaşatılmıştır (Yenilik, 2 Mayıs 1944).

Urfa Halkevi şubelerinin arasında en pasif olanı bu şubedir (B.C.A. 490.01.100/1004.875.1-11). Şubenin bu durumu Urfa'nın yerel gazetelerinde de eleştirilmiştir. Lami Akgün, köşesinde Urfa'daki mevcut su sıkıntısından dolayı meyveciliğe, zeytin ve fıstık gibi suya ihtiyacı olmayan, yıllık yağışların yeterli olduğu ürünlere ağırlık verilmesi gerektiğini belirtmiştir (Akgün, 26 Eylül 1942).

Teftiş raporlarında Urfa için; "Geçim kaynağı geniş oranda ziraat, bağcılık ve hayvancılık olan münbit topraklı Urfa, Türkiye'nin istikbali için çok zengin istidatlar göstermektedir. Çok geniş ve verimli toprakları olan Urfa'da mahsul hala beş yüz sene evvelki usullere göre yapılmaktadır" (B.C.A. 490.01.100/1004.875.1-7)denilerek köycülük şubesinin tarım eğitimi konusunda yetersiz kaldığı vurgulanmıştır.

Dönemin Urfa Halkevi Başkanı Selahattin Atabay ise eleştirileri şöyle izah etmiştir:

"Kollarımızı faaliyete geçiremiyoruz çünkü Halkevlerinde taltif ve ikram bu vaziyetleri başaran kol mensuplarını tamamen harekete geçirmeye kâfi değildir. Bu işlerin başarı ile sona ermesi için mensubuna maddeten yardım etmek yahut hükümet kadrosunda bir iş almak ümidini vermek lazımdır. Tabii bununda imkânı ve ihtimali yoktur. Bu imkânsızlık karşısında bizde oluruna göre ve tesadüfün seyrine uyararak bu faaliyetleri devam ettiregeliyoruz"(Akgün, 26 Eylül 1942).

C. URFA HALKEVİNİN KAPATILMASI

Çok partili hayatın başlamasıyla halkevleri, CHP'nin kontrolünde olması ve halkla iletişim kurduğu kurumlar olması nedeniyle Demokrat Parti'nin eleştirilerine hedef olmuştur. DP'nin iktidara gelmesiyle, halkevleri, CHP'nin bir organı olduğu iddiasıyla kapatılmasına karar verilmişti (D.P. Meclis Grubu Tutanakları, 1950: 2). Ağustos 1951'de TBMM'de halkevlerinin kapatılma tasarısı görüşülmeye başlanmış; tartışmaların sonucunda halkevlerinin kapatılması ile ilgili 9 madde kabul edilmiş,10. Madde yani halkevlerinin bir ay içerisinde tahliye edilmesi maddesi uzun tartışmalara neden olmuştur (Tarsus, 9 Ağustos 1951). Tekirdağ Milletvekili Şevket Mocen ve 53 arkadaşı, 6 Ağustos 1951'de halkevlerinin kapatılması için hazırladıkları önergeyle, halkevleri 362 oyla 8 Ağustos 1951'de kapatılmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, IX,/9: 582; Zafer, 23 Ağustos 1951).

Halkevlerinin kapatılmasından sonra mesele Urfa basınına da yansımış halkevlerinin CHP'nin bir organı olduğu iddia edilmiştir. Urfa gazetesinde Cevdet Sözmén konuyu şu şekilde dile getirmiştir:

"Halkevleri kurulurken belki iyi niyetlerle kurulmuştur. Sonradan Halk Partisinin evi olmuştur. Özel idarelerden ve belediyelerden her sene binlerce lira yardım alınır. Bunlar Halkevlerine sarf edilmeyerek doğrudan doğruya Halk Partisi alır, istediği gibi sarf ederdi. Halkçılar orada siyasi toplantılar yapar, Demokrat olan oraya giremezdi"(Sözmén, 1952).

SONUÇ

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte kültürel ve sosyal bir kalkınmayı gerçekleştirmek için kurulan halkevleri, rejimin topluma yerleştirilmesi noktasında önemli görevler üstlenmiştir. Halkevleri ile birlikte, rejim merkezden kırsala doğru genişleyerek kendi insan modelini oluşturmaya başlamıştır. Urfa Halkevi de Urfa ve çevresinde sistemin istediği dönüşümü sağlamak için, kurmuş olduğu şubelerle önemli çalışmalar yapmıştır. Sekiz şubede faaliyet gösteren Urfa Halkevi, Cumhuriyetin getirdiği yenilikleri özellikle maddi olanaksızlıklara rağmen halka en iyi şekilde aktarmaya çalışmıştır.

Her memleketteki halkevleri, kendi yöresel özelliklerini halka aktarma konusunda çalışmalar yapmıştı ve Urfa Halkevi de kendi yöresel özelliklerini yansıtmaya konusunda üzerine düşeni yapmaya çalışmıştır. Fakat bunu yaparken bazı sorunlarla karşılaşmıştır. Urfa dâhil doğudaki birçok halkevinde olan Türkçenin yerine Arapça ve Kürtçenin yaygın olarak konuşulmasından kaynaklanan sorunlar yaşanmıştır. Urfa Halkevi'nde Türkçenin öğretilmesi ve yaygınlaştırılması noktasında diğer şubelerden daha çok Dil Şubesi ve Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi çalışmalar yapmıştır. Bu şubeler Türkçenin konuşulmasında istediği sonuçlara ulaşmıştır. Urfa Halkevinin Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi, Güzel Sanatlar Şubesi ve Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi Urfa Halkevinin en aktif üç şubesidir.

Urfa Halkevinde ikinci genel yaygın sorun, kadınların halkevine katılımı sorunudur. Urfa Halkevi bu konuda çalışmalar yapmış olmasına rağmen istediği sonuçlara ulaşamamıştır. Urfa Halkevine kadınların katılımını artırmak için genellikle konferanslar verilmiştir. Ayrıca gösterilen piyeslerde de bayan oyuncu bulma konusunda sıkıntılar yaşanmıştır. Gösterime sunulan piyesler ya az bayanlı ki bu bayanlar da çoğu zaman öğretmenlerdir ya da bayan oyuncu olmadan piyesler sahnelenmiştir. Bu hususta Urfa ve çevre illerdeki diğer halkevleriyle ilgili çıkarılabilecek en kapsamlı sonuç; doğudaki aşiret yapısı ve geleneksel aile tipi örgütlenme modeli, kadınları sosyal hayatın içinden soyutladığı için Cumhuriyet'in arzuladığı yaşam tarzının yerleştirilmesinde istenilen sonuçlara tam olarak ulaşamamıştır.

Urfa'da iklim şartlarının olumsuz etkileri Halkevi'nin çalışmalarına yansımış, aşırı kuraklıktan dolayı su sıkıntısı yaşanmış, özellikle yaz aylarında aşırı sıcaklıklardan dolayı yöresel oyunlar Halkevi bahçesinde gösterime sunulmuştur.

Urfa Halkevi'nde yaşanan bir diğer sıkıntı ise para sıkıntısıdır. Bu sıkıntıdan dolayı Spor, Sosyal Yardım ve Köycülük şubeleri yeterince faaliyet gösterememiştir. Bu şubelerin faaliyet alanlarını genişletebilmeleri için direkt olarak gelire ihtiyaçları vardır. Merkezden de para yardımı sık olarak gelmediği için bu şubeler etkin olarak çalışmalar yürütememiştir. Futbol takımı sadece Gaziantep, Diyarbakır ve Mardin gibi Urfa'ya yakın olan illere gidebilmiş, Köycülük şubesi de maddi sıkıntılardan dolayı çok nadir olarak köy gezileri düzenleyebilmiştir. Ayrıca Sosyal Yardım Şubesi de maddi imkânsızlıklardan dolayı istediği faaliyetleri yürütememiştir. Bu şubede, Siverek örneğinde açıklandığı gibi ancak gönüllü olan kişilerle faaliyet yürütülmüştür.

KAYNAKÇA

A. ARŞİVLER

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

B. RESMİ YAYIN VE TUTANAKLAR

Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibi Umumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatı I. (1933). Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara.

CHP 1939'da Halkevleri, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara.

CHF Halkevleri Talimatnamesi. (1934). Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara.

CHP Halkevleri ve Halkodalarının Yurd İçine Dağılımları. (1945). Doğu Matbaası, Ankara.

CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları. (1946) Ankara.

DP Meclis Grubu Tutanakları. (28 Mayıs-16 Kasım 1950).

Halkevleri (1932- 1935) 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı. (1935). Ankara.

Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hülasası. (1936). Ulus Basımevi, Ankara.

Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hülasası. (1935). Ulus Basımevi, Ankara.

TBMM Tutanak Dergisi, IX./9.

Urfa Halkevi Bir Yıllık İş Sayımı. (1935). Urfa Vilayet Matbaası.

C. GAZETE VE DERGİLER

Akgün

Cumhuriyet

Tarsus

Urfa

Urfa Postası

Ülkü

Yeni Işık

Yenilik

Zafer

D. TEZ VE ARAŞTIRMA ESERLER

ÇEÇEN, Anıl (2000), *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Ankara.

ÇAKAN, Işıl (2004), *Konuşunuz Konuşturunuz*, İstanbul: Otopsi Yayınları.

ALGAN, Hamdiye (2011), *Halkevlerinde İnkılap Temsilleri (1932-1951)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.

ULUSKAN, S. Bayındır (2010), *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Ankara: Korza Basım.

E. MAKALELER

AKGÜN, Lami (2 Eylül 1942), *"Meyveciliğede Ehemmiyet Verelim"* Akgün, s. 1.

ÇAVDAR, Tevfik (1983), *"Halkevleri"* Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, IV, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 878- 884.

ERSÖZ, M (15 Ekim 1935), *"Halkevimiz"*, Yenilik, s. 1.

ESER, Gülşah (2015) *"Cumhuriyet Döneminde Türkçe'nin Eğitimi ve Öğretimi: Urfa Halkevi Örneği"*, International Journal of Languages' Education and Teaching, Mannheim/ Almanya, s. 1176- 1184.

ESER, Gülşah (2016) *"Halkevleri'nde Güzel Sanatlar Çalışmaları: Urfa Halkevi Örneği"*, Sosyal Araştırmalar Dergisi, IX/ 42, s. 630- 640.

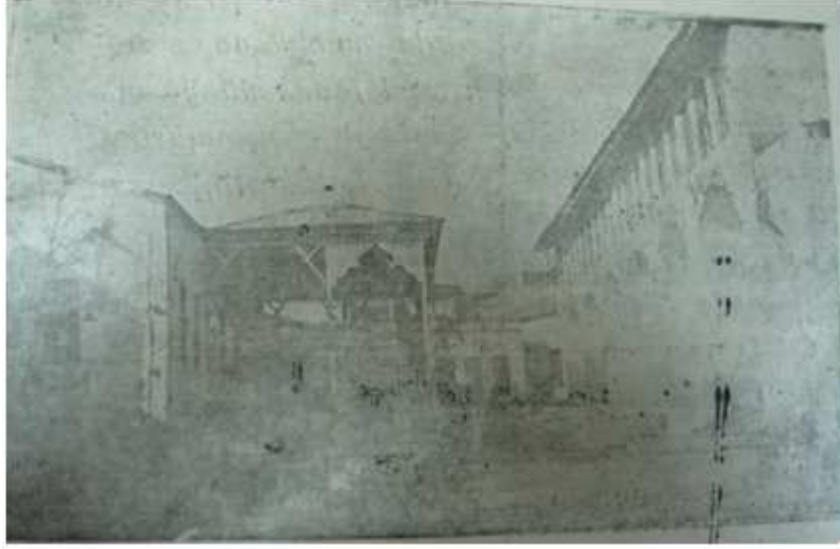
KUNTER, H. Baki (Mart 1948), *"Halkevleri ve Halkodaları"*, Ülkü, III /15, Ankara, s. 3- 5.

ÖZTÜRK, Gülin (2015) *"Kütahya Milletvekili Mehmet Somer'in 1936 Yılında Urfa Vilayeti'ne Dair Hazırladığı Rapor"* 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, IV/ 10, s. 125- 137.

SÖZMEN, Cevdet (4 Mart 1952), *"Halkevlerini Sömürenlere"* Urfa, s. 1.

ŞARMAN, Nebil (11 Aralık 1937), *"Halkevine Düşen Vazife"*, Akgün, s. 1.

EKLER

Urfa Halkevi Binası (Akgün, 11 Nisan 1937)

Urfa Halkevinin İlk Şube Üyeleri (Urfa Halkevi 1 Yıllık İş Sayımı)

Musa Kazım Yazgan (Urfa Halkevi İlk Başkanı)
(Urfa Halkevi 1 Yıllık İş Sayımı)

Mırra Yapılırken (Ülkü Dergisi'nden Hamdi Olcay'ın Ziyaretinden Alınmıştır)

Çiğ Köfte Yenirken (Ülkü Dergisi'nden Hamdi Olcay'ın Ziyaretinden Alınmıştır)

Urfa'nın Yöresel Oyunlarından Dörtlü Oyun (Ülkü Dergisi'nden Hamdi Olcay'ın Ziyaretinden Alınmıştır)

DÖVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Urfa Halkevi 23/2/1935 tarihindeki kayıtları

Göre)

No. I

Kurulan şubelerin adları	Halkevine kayıtlı üyelerin mesleklerine göre sayıları										Yakın
	Avukat	Doktor	Öğretmen	Tecrüben	İşçi	Çiftçi	G. sanatlar	Bayan	Bay	Yakın	
Dil, Tarih, Edebiyat	2		11	15	116	36	4	176	180		
Ar			10	10	119	12	11	152	163		
Gösterit		1	10	8	61	10	6	85	91		
Spor				7	135	10		152	152		
Sosyal Yardım	1	7	4	4	83	31	10	130	130		
Halk dershaneleri ve kurslar				5	50	6		61	61		
Kitapsaray ve yayın			12	1	33	4	2	48	50		
Kaydular			1	5	24	112		142	142		
Müze ve sergi											
Genel yönetim	3	8	48	55	61	221	33	936	969		
Komite (I)											
Komite adı	Başkan	Üye	Üye	Üye	Üye	Üye	Üye	Üye	Üye	Üye	
Dil, Tarih, Edebiyat	Cevdet haykal, Orta okul öğretmen	İhsan uludağ, Orta öğretmen	Rasım akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	
Ar	Rıza uğurata, Öğretmen	H. Haçit erakın, Halkevi sekreteri	Cevdet katılg, Öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	
Gösterit	H. Kamal başak, Öğretmen	Ali Galip aksay, Öğretmen	Kamil aykut, Öğretmen	Kamil aykut, Öğretmen	Kamil aykut, Öğretmen	Kamil aykut, Öğretmen	Kamil aykut, Öğretmen	Kamil aykut, Öğretmen	Kamil aykut, Öğretmen	Kamil aykut, Öğretmen	
Sor	Bedri alpay, Yazar	Mustafa karalök, tecrüben	Kamil aykut, Öğretmen	Kamil aykut, Öğretmen	Kamil aykut, Öğretmen	Kamil aykut, Öğretmen	Kamil aykut, Öğretmen	Kamil aykut, Öğretmen	Kamil aykut, Öğretmen	Kamil aykut, Öğretmen	
Sosyal yardım	Dr. Kamal "Sığı" Doktor	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	
Halk dershaneleri ve kurslar	Sami durak, Çiftçi	Bedri alpay, Yazar	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	
Kitapsaray ve yayın	Salih çelikkol, Öğretmen	Ali Galip aksay, Öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	
Kaydular	Celal ersöz, Çiftçi	Salih çelikkol, Öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	Hasan akçor, Orta öğretmen	
Müze ve sergi											

(I) Başkan ve üyelerin adları ve soy adları ve meslekleri yazılacaktır.

Urfa Halkevi Başkanı

[Signature]

19